

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ioannis Malderi Episcopi Antverpiensis S.Th. quondam Louanij Professoris Tractatus De Restrictionvm Mentalivm Abvsv

Malderen, Jan van

Antverpiæ

Capvt X. Quando teneamur ad mentem eius cui loquimur verba nostra formare, & ipsi etiam eodem modo intelligere; & quando ad illud non teneamur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-41105

zur pede, vt sciat num sit inferius vacuum, an remittatur & resistat; num non fallat pes, sed quod est renuntiet? Quid verò, si serpentem viderit oculus aut feram, num fallit pedem, & non statim renuntiat? Ille autem cum ab eo didicerit, non amplius pergit. Quid autem, quando neque oculus neque pes inuenerit quomodo discernat, sed id totum sit odoratus, vt vtrum sit venenum lethale an non, os non fallit odoratus. Quare? Nam seipsum quoque perdit, si fallat: sed dicit quod sibi occurrit. & infra: Si insidietur, non est membrum.

CAPVT X.

Quando teneamur ad mentem eius cui loquimur verba nostra formare, & ipsi etiam eodem modo intelligere; & quando ad illud non teneamur.

SECTIO PRIM A.

VT accuratè de hac re loquamur, obseruandum, Peccari per restrictiones mentales, occultando sensum verborum nostrorum, triplici illo famoso genere peccati, hominis in seipsum, in Deum, & in proximum.

In seipsum homo peccat, quando deordinationem illam in se admittit, vt nõ conformet se exterius verbo interiori, cū natura ad

Quomodo
homo per
restrictio-
nes menta-
les peccet
in seipsum
hoc

hoc dederit homini beneficium sermonis,
vt exteriùs eloquatur quod mente concipit.

*In proxi-
mum.*

At grauiùs peccat in alterum in hoc ge-
nere, & quidem in proximum, quando ab
eo interrogatus, dolo malo in diuersum sen-
sum restringens verba sua, responderet, & pro-
ximum in errorem ducit. Item, quando vl-
trò sese offert tamquam significaturus veri-
tatem ignotam, quam ita suæ mentis recessu
distorquet, vt recta non perueniat ad au-
res audientis. Hic vterque modus, præter de-
formitatem contra veritatem, etiam habet
culpam iniustitiæ, quando fit iniuria proxi-
mo per falsum intellectum ei ingeneratum
compositis ad fraudem verbis: tantoque
gravius peccatum est, quantò grauior iniu-
ria, & quantò grauius proximi damnum.
Ideò rectè Psal. 14. habitaturus in Dei taber-
naculo dicitur, *qui loquitur veritatem in cor-
de suo, qui non egit dolum in lingua sua.* Ne-
que enim sufficit veritatem in corde loqui
restrictione mentali, quando in lingua do-
lum agis, proximum fallendo dum minus
dicas quàm concipis.

Deum.

In Deum peccatur, quando restrictione
mentali illicita, iuramenta inquinantur; aut
confessio fidei eluditur, quando confessionis
faciendæ præceptum vrget. Est enim, vt
ostendimus quando egimus de Iuramento,
iura-

iuramentum ita fucatum, quasi periurium quoddam exterius, non minùs illicitum quàm idololatria exterior. Restricta etiam per mentem responsio in materia confessionis fidei subinde æquiualeat abnegationi fidei, vt diximus quando de Fide.

Quando autem homo ius habeat restringendi mentem, aut alio sensu loquendi vel respondendi quàm verba eius sint accipienda, quæstio est admodum seriò examinanda. In hoc enim multi falluntur, quòd passim putent se benè officio defungi, quando aliquo mendacium videntur euasisse per amphibologiam aut restrictionem mentalem. Regulæ aliquot obseruandæ, quibus ea praxis contineatur, ne nimiùm laxa sit.

*Quando
liceat am-
biguo vel
mente re-
stricto ser-
mone vsi.*

Prima sit, Non licere vero sensu proximum fraudare, quando vtrò & seriò ei loqueris, nec ab ipso interpellatus, nec vlla pressus necessitate, aut iusta causa es excusatus ad aliter sensum formandum, quàm ipse intelligit. Est enim tunc veniale, si neque proximum lædat, neque Dei honorem grauiùs tangat: mortale autem, si lædat grauius proximum, aut Dei tangat honorem.

*Regula
prima.*

Secunda: Si reus interrogetur de crimine suo capitali iam semiplenè probato, non tenetur secundùm probabilem opinionem fateri veritatem, si non erat deprehensus aut

Secunda.

con-

conuincendus, sed spes sit euadendi; sed poterit vti amphibologia aut restrictione mentali: verè enim quoad hoc non censetur secundum Iuris ordinem perurgeri; ideoque rectè ex circumstantijs censebatur restrictio quam subintelligit (v.g. Non feci, scilicet vt teneat fateri) significata verbis exterioribus; meritò enim intelligitur Iudicis interrogatio secundum Iuris ordinem restricta, vt quando interrogat reum an fecerit, subintelligatur, ad eum modum vt fateri teneatur. Ratio est, quia alioqui esset præceptum excedens hominis potestatem, vtpote pro infirmitate communi quodammodò impossibile, quo præcipitur tale suum crimen prodere, vt ostendimus 2. 2. de Iustitia, Tractatu 6. c. 3. dub. 1. neque enim *peccat quisquam* (inquit Augustinus lib. de Mendacio, cap. 13.) *cùm euitat supplicium, sed cùm facit aliquid dignum supplicio.* Quæres, an liceat Aduocato rei suadere reo, vt praxi iam tradita vutur, totumque neget, quod ad capitale crimen spectans sibi à Iudice legitimo in interrogatorijs proponitur. Respondeo, hinc applicanda esse, quæ diximus 2. 2. supra, dub. 7. Quibus insistendo dicimus, Aduocato istud licere, nisi inhibitum sit à Superiore: esse tamen Aduocatum punibilem in foro externo si hoc suaserit, etiamsi inhibitio specialis

non

non præcesserit: potest etiam puniri per modum coërtionis cuiusdam publicæ, vt iustitiæ cursus non impediatur.

Tertia: Legitimè, hoc est, à competente Iudice, & seruato Iuris ordine interrogatus, tenetur planis verbis fateri veritatem tam reus quàm testis idoneus, nec potest Iudicem aut Superiorem amphibologia aut restrictione mentali illudere.

Quarta: Quando non legitimè, aut non à suo Iudice aut Superiore quis interrogatur, potest se habere in proposito, sicuti se habere potest in colloquio cum priuatis quando ab eis interrogatur; imò hoc ei accedit commodi ab eo qui se, cum non sit Iudex, pro Iudice gerit, quòd possit ei respondere liberiùs æquiucè aut diuersa mente, quàm priuato, qui ad respondendum non ita cogit vt Iudex: cum enim Iudex intelligatur sic interrogare vt tenearis dicere, dat ansam totum negandi, nimirum sic vt tenearis dicere. Qui enim in iudicio interrogatur, An hoc fecerit, ex circumstantia præsumptæ formæ iudicialis, potest hoc sic accipere quasi additum sit, sic vt teneatur dicere. Itaque meritò potest hoc mente supplere.

Quinta: Quando vrget necessitas profitèdi fidem, non potest id fieri tecto artificio, sed opus est palàm clarè confiteri, vt diximus

E

mus

mus suo loco. Annotabo hîc locum D. Augustini c. 18. Contra mendacium, vbi deplorat licentiam mentiendi etiam contra Religionem grassari. *Quid, inquit, quòd vitæ huius tales amatores, vt eam non dubitent proponere veritati ne homo moriatur; imò vt homo quandoque moriturus aliquantò seriùs moriatur, non tantùm mentiri, sed etiam peierare nos volunt: vt videlicet ne aliquantò citius transeat vana salus hominis, nomen Dei nostri accipiamus in vanum? Et sunt in eis docti, qui etiam regulas figant finesq; constituant, quando debeat, quando non debeat peierari. O vbi estis fontes lacrymarum? Et quid faciemus? quòd ibimus? vbi nos occultabimus ab ira Veritatis, si non solùm negligimus cauere mendacia, sed audemus insuper docere periuria? Viderint enim insuper assertores defensoresq; mendacij, quale genus vel qualia genera mentiendi eos iustificare delectet. Saltem in Dei cultu concedant non esse mentiendum, saltem sese à periurijs blasphemijq; contineant, &c.*

⁶
Non licet
etiam dum
verè loque-
ris, alio
sensu velle
intelligi
quàm quo
loqueris
nisi vt ve-
rum celes,
quod ce-
andi ius
habet.

Sexta: Peccatum est, in communi sermone, siue rogeris siue vltro loquaris, alio sensu velle intelligi quàm quo loqueris, nisi duo concurrant; Primum, quòd aliter non poteris celare illam veritatem, quæ reuelata damnum inferet. Secundum, quòd istam veritatem ius habeas tali modo tegendi; puta, quia

quia vel Dei honori vel tibi vel proximo tuo eius reuelatio obesset, taleq; incommodum inferret, vt eius vitandi causa meritò à simplicitate sermonis à Domino commendata nonnihil deflectendum videatur, non mentiendo aut falsum enuntiando, sed tantummodò verum tegendo: quam tectiorem licere docet D. Augustinus Contra mendacium, cap. 10. Quando enim duo præcepta Iuris naturæ videntur concurrere, maius præceptum obtinet contra minus in affirmatiuis vtrisque, & negatiuis vtrisque; alioqui contra affirmatiuum obtinet negatiuum: & similiter inclinationes ponderandæ sunt, quando duæ inclinationes diuersarum virtutum etiam citra obligationem concurrunt, aut concurrere videntur. Quando tamen dicimus, concurrentibus duobus negatiuis præceptis Iuris naturæ, cedere illud quod minus est; non hoc volumus, tunc fieri licitum, quod naturâ suâ & intrinsicè malum est omnino & illicitum, & prorsus tale vt malitiam exuere non possit; qualia nonnulla esse diximus in 1. 2. sed hoc solù volumus, illa quæ malitiam exuere possunt, posse admitti, quâdo grauiora vrgent. verbi causa, concurrat præceptum *Non occides*, cum præcepto *Non furaberis*; si fureris ne occidas, fieri potest, vt furtum iam non sit iniustitiæ

E 2

actus,

De con-
cursu præ-
ceptorū &
inclinatio-
nū Regula.

actus, adeoque furtum non fit, sed quadam misericordia. In proposito nostro potest hoc locum habere aliquousque, non tamen omnino: cum enim mendacium in eo genere fit ut numquam propriam suam malitiam exuat, sed semper maneat intrinsece malum, non potes mentiri ne occidas: & in hoc multi errauerunt, quando statuerunt, licere aliquando necessitate aut utilitatis causa mentiri, ut Platonē sensisse supra vidimus. Itaque si restrictio mentalis mendacij deformatem non tollat, non potest vlla necessitate excusari, quin saltem venialiter mentiat, qui vitandi maioris incommodi causa eam adhibet, quamuis eiusmodi necessitas efficere possit, ne sermo tuus sit iniustus aut iniurius proximo, adeoque non fit mendacium perniciosum proximo, & mortale, quale sine necessitate idem sermo prolatus fortè fuisset.

S E C T I O S E C V N D A.

Mentalis restrictio non est licita, nisi quando fit sine mendacio, & sine alio incommodo. Notabile 1.

ITaque ut detur casus quo liceat uti restrictione mentali, hinc superest videre, quando ea elidat mendacium, quando non: item an quando à mendacio est immunis, nullum aliud habeat incommodum propter quod fiat illicita. Vbi noto Primò, non sufficere subintelligi à te, vel mente suppleri illam

lam sermonis tui restrictionem, qua desinat esse falsus qui falsus alioqui erat: imò quando non aliud concurrat, sermonem eiusmodi tuum non tantum manere falsum, sed verè ibi esse mendacium. Vtrumque liquidò probo. Falsum enim esse quod dicis, quando rei significatæ signum orationis non respondet, certissimum est: suppono autem, in proposito non respondere; dicis enim te non fecisse quod fecisti, non scire quod nosti, & similia. Neque iuuat quòd subintelligas te non fecisse aut non scire, sic vt tenearis dicere; quia illa restrictio non significatur vllò modo verbis exterioribus vt suppono, neque eæ circumstantiæ hîc & nunc concurrunt, vt meritò tale quid subintelligi exterioribus etiam significatum iudicari possit. Verba ergo tua non sunt conformia menti tuæ, sed contra mentem tuam proferuntur, ideoque neque mendacij labem effugis: conscientia enim tibi dictat quòd feceris, & contrarium enuntias: quòd verò non sic feceris vt tenearis dicere, verum quidem est, sed sola id mente dicis, verbo autem exteriori hoc files. Neque enim consuetudo hominum, qui voces rebus significandis imposuerunt, hoc fert, vt eo te excusare queas, quòd verbis tuis tam restrictam significarionem imponas, vt non nisi secundum mentem tuam iam restrictam

*Restringens
sola mente,
non tantum
falsum di-
cit. sed
mentitur.*

significant. Si tibi soli loquereris, colorem id aliqué habere possit; sed ijs loqueris quibus significatio talis præstituta est, vt tuam omnino refugiat restrictionem, quando aliud non additur. Manet ergo mens tua in mendacio, si vel mentem aliter verbis tuis, aut verba menti non conformes.

Ex dictis sequitur, numquam licere vti restrictione purè mentali: quia solius mentis restrictio non tollit mendacium. Imò illa ipsa sua restrictione conuincitur non precipitanter fuisse mentitus, sed quodammodò meditatus esse mendacium, quod grauitatem peccati auget, vt docet Gregorius ad illud Iob 27. *Non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium.*

Notabile 2. Noto Secundò: Quando ratio iusta id postulat, licet vti verbis sensu non intelligendo ab audiente, etiamsi inde futurum sit vt ipse erret, aliter quàm quo dicantur verba accipiens: atque ita licebit vti verbis amphibologicis etiam in sensu minùs obuio. Abest enim mendacium, & suppono aliud incommodum non incurri præter nudum errorem circa sensum verborum: alioqui si audiens ex illo errore alia incommoda incurrat, vel alicui tertio alia incommoda inde eueniant, oportebit prudenti iudicio ponderare an ratio

tio quæ est pro amphibologiæ vsu, præpon-
deret istis incommodis.

Noto Tertiò, eodem modo quo de am-
phibologico sermone sumus locuti, etiam
iudicare nos posse de restrictione mentali,
quando ea aliquo modo verbis exterioribus
propter circumstantias significatur. Quod
faciliùs fit quando interrogati responde-
mus: possumus enim sensum interrogatio-
nis eo modo accipere quando exorbitans
est, quo exorbitans non fit, & quomodo acci-
pi interrogatio ab ipso interrogante debe-
bat. v.g. si inquirat de aliquo quod secretum
esse debet, potes ei respondere quasi nescias,
quia debebat non vltius inquiri quàm
quatenus reuelari potest. v.g. cum sis Legatus
Regis, interrogatus ab alio Principe ad quem
missus es, an Rex cogitet inferre bellum tali
Prouinciæ: respondebis rectè te nescire,
etiam si scias; quia interrogans debebat exi-
gere scientiam huius secreti cum ea restri-
ctione, si dicere id tibi liceat: & quia nemo
præsumitur peccare, meritò præsumis non
alio sensu te esse interrogatum. Dicens ergo
te nescire, eo scilicet modo vt liceat dicere,
satisfacis importunæ interrogationi, eius ex-
orbitantiam quodammodò reducens ad
modum debitum. Quando enim restrictio
mentalis aliquo modo in verbis indicatur,

E 4 dum

No 12 biles

dum hîc & nunc & tali occasione & cum
eiusmodi circumstantijs proferuntur, non
est maior in eius usu difficultas quàm in usu
amphibologici sermonis. Eoque modo pos-
sunt Dei aut Christi Domini ac Sanctorum
verba accipi, quæ subintellecto aliquo vi-
dentur indigere, vt verificentur, qualia non-
nulla Cap. 2. protulimus. Si ergo ratio subsit
tunc sic loquendi, & absit omne incommo-
dum, aut contra incommoda ratio tua præ-
ponderet, licebit tibi vti restrictione aut
subintellectione mentali: falsitatis enim &
mendacij deformitas cessat; quia etiam isti
mentis conceptui, qui rei responderet, verba
respondent in quodam suo sensu. Vbi ob-
feruo differentiam inter casum, quo locum
habeat restrictio, *sic vt debeam dicere*; & il-
lum quo locum habeat restrictio, *sic vt pos-
sim dicere*. Prior enim solum locum habet,
quando indebitè actu exercito interrogans
tamquam debitam exigit responsionem, vt
de usurpante officium Iudicis diximus. Al-
ter autem semper locum habet, quando non
potes dicere quod interrogaris: qui enim
petit à te responsum, cum nemo præsumatur
malus aut malè agere, meritò censetur pe-
tere responsum possibile, salua lege diuina
aut naturali ac æterna. Meminisse tamen
oportet, semper satius esse, quando id fieri
com-

commodè potest, silentio aut alio diuerticulo euadere, quàm tali verborum artificio, vt suprà monuimus, vt quàm perfectissimè abstineamus ab omni specie mali.

Noto Quartò: Quando exterius non significatur restrictio mentalis, sed sermo vt sonat, falsus est, mendacium esse ita loqui, non obstante restrictione mentali: & quia frequenter ita solent eius amatores ipsa sic vti, fit vt plerumque mentiantur apertè, dum tectè se verum loqui existimant, & omnino peccent contra virtutem Veracitatis. Est tamen eiusmodi peccatum solùm veniale, nisi simul concurrat obligatio proueniens ab alia virtute, puta iustitia, charitate, aut simili, vt suprà indicauimus. Eleuat nihilominus consuetudo sic loquendi valdè auctoritatem loquentis; & quia est veniale non ex surreptione aut infirmitate, sed cum plena deliberatione, & formato dolo, grauius est in sanctioribus, secundùm doctrinam D. Thomæ 1.2.q.73.a.10. quem ibi securi sumus. Ideoque iste mos agendi longissimè debet abesse à personis spiritualibus, & ijs qui perfectionem sequi profitentur; & omnino ab eorum conuersatione, qui sibi mutuò peculiariter debent sinceritatem. Vnde multa colligi possunt. In primis, non licere filio statim patri suo aut matri aut tutori ambiguis verbis

E s vel

Notabile 4.

Vsus restringendi mentaliter auctoritatem minuit.

Quibus non liceat vti restrictionibus mentalibus.

74 IO. MALDERI TRACTATUS
vel per restrictionem mentalem illudere,
quando ex veritatis aperta manifestatione
aliquale incommodum ipse reuelans incur-
reret, sed sæpissimè accidere vt veritatem
candidè nihilominùs fateri teneatur, eò
quòd debitum candidi sermonis erga pa-
trem sit arctius, quàm vt soluatur prætenu-
vitandi talis incommodi, & maioris incom-
modi sit fucatus sermo inter personas ita
coniunctas, quàm quod ex reuelatione veri-
tatis timetur. Quamuis enim euites fortè
mendacium, tamen non licet æquè facilè
ambiguitate sermonis circumuenire perso-
nam cui peculiariter sinceritatem debes, ac
quamuis extraneam, ceteris paribus. Quo-
circa etiam Scriptura peculiariter prohibet
amicum aut fratrem composito ad fraudem
mendacio decipere, Ecclesiastici cap. 7. *Noli
arare mendacium aduersus fratrem tuum, ne-
que in amicum similiter facias.* Ideò etiam Ius
non concedit personis ita coniunctis actio-
nem de dolo. ff. De dolo malo, L. Nò debet
dari. *Quibusdam personis non dabitur, ut puta
liberis vel libertis, aduersus parentes Patro-
nòsve, cum sit famosa.* item Cod. eodem, L. Si
superstite: *Non de dolo, propter paternam ve-
recundiam, sed in factum actio tibi tribuen-
da est.*

Secundò colligitur, non posse ob vitan-
dum

dum damnum pecuniæ, quod in causa ventilatur, partem ambiguitate aliqua vel mentis restrictione legitimam interrogationem Iudicis ludificare, quia præponderat ius Iudicis. Neque potest cum iniuria Iudicis & partis reus suis damnis in externis rebus temporalibus cauere.

Tertiò hinc infertur, quia in communibus rebus & contractibus plura & magna oriuntur incommoda contra virtutem Veracitatis, iustitiam, charitatem, & alias virtutes per restrictiones mentales & amphibologias, esse eiusmodi artificium, tamquam simplicitati Christianæ & humanæ societati inimicum, ab ijs omnino remouendum v.g. dicunt sibi tanti mercem suam constare: intelligunt autè, moneta Batauica, vbi fortè 8. in centum moneta auctior est, vel subintelligunt non deducto dono, quod in fraudem ipsi ab ijs accipiunt à quibus emunt, quod aliquando est quinta vel sexta pars mercis. Apud Deum non sunt iusta lucra quæ ita conciliantur, sed salutis animæ magna dispendia. Deus non irridetur, qui omnes actus tuos inspicit. Sanè in cõsiderationem venire hac in re debet, publicum bonum priuato, & commune particulari præferendum esse. Esse autem magnum malum Reip. totiusque communitatis, istorum in sermone familiarium

liari

76 IO. MALDERI TRACTATVS
liari diuerticulorum tam liberum esse vsum
vel potiùs abufum, nemo facile negauerit.
Itaque qui ob fua compendia ijs fibi vti lici-
tum putet, expendat priùs quanta difpendia
faciat boni communis; & inueniet malè fe
facere, quod bonum eſſe præſumpferat.

C A P V T X I.

*Quando, licet non teneamur ex præcepto,
tamen à Deo inclinemur ad abſtinendum
à reſtrictionibus mentalibus in colloquio
cum proximo noſtro.*

PRÆSTRUXIMVS huic Capitulo decifio-
nem in præcedentibus. Generatim ita-
que dicimus, tunc meliùs nos abſtinere à
reſtrictione mentali, quando ſilendo excu-
ſari poſſumus: vel ſimplici non reſtricto ſer-
mone vtendo non tanta incurrimus incom-
moda, vt propter ea vel tantillam ſimplici-
tatis iacturam facere æquum ſit. v. g. eſt ali-
quis vir grauis, rogatur ab eo num viderit
tale quid peccantem hunc aut illum: qui in-
terrogat, non id tamquam Iudex, neque ta-
men ex mera curioſitate inquiri; fieri poteſt
vt liceat circumuoluta mente negare ſe id
vidiſſe, intelligendo aliquid quod aliquo
modo etiam exteriùs ſignificatum confi-
rari